

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació,
ciutadania, democràcia i apoderament de les dones**

Quaderns d'Educació Contínua

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació, ciutadania,
democràcia i apoderament de les dones**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piorgiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piusi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo

(UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedetto (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Júlia Haba Osa (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez (epAlv), Magdalena Balle Garcia (CEPA Son Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes (Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua ☆ 51

Primavera 2024 • 18 €

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: Aprenent amb persones adultes

Autor: persones anònimes

Tècnica: Pigments sobre roca

Dimensions: ?

Any: ?

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

editorial

carpeta

El feminisme com a eina epistemològica i pedagògica

Inmaculada Verdeguer Aracil i Sandra Obiol-Francés • 7

Repensar l'educació de adults: una forma d'enfortir la democràcia en temps de crisi

Francesco Vittori i Mattia Falser • 20

Decolonitzant l'Educació de Persones Adultes des de l'Aprenentatge Servei basat en l'art

Auxiliadora Sales i Ciges • 36

Els objectius de desenvolupament sostenible i la universitat com a eines de resistència i transformació per a les dones Khmer Krom

Julia Haba Osca • 51

contínua

Perspectives feministes i ecofeministes dels sabers pedagògics per a imaginar la transició eco-social

Antonia De Vita • 63

persones, territoris i experiències

Aprenent amb Alicia Gil Gómez: Gènere, Violència, Poder i Conflictes en les Organitzacions de Dones

Alicia Gil Gómez • 73

Juntes podem més

Begoña de Orte i Ana Vela López • 82

Discursos d'odi a l'aula: context i eines pedagògiques

Sergi Amat Giró • 92

Compartir experiències, aprenentatge a l'una

Mónica Sales Giner • 101

Bones pràctiques d'inclusió social i orientació laboral en educació de persones adultes. Aprendre a normalitzar la dis-capacitat intel·lectual

Teresa Begoña Cuenda Gómez i Rosario Bosch Rodríguez • 108

investigació

TAREPA-PV: el taller de renovació de l'educació de persones adultes al país valencià: una conversa sobre +40 anys de renovació pedagògica, la nostra perspectiva

Pascual Murcia, Dolors Monferrer, Paqui Borox • 115

arxiu

dialogica

La importància de la formació permanent quan aquesta està arrelada als contextos socials, culturals, i polítics i a la vida quotidiana

Dolors Monferrer Ferrando • 129

fotografia Acte de lliurament L'ESQUEIX a Sebas Parra • 136

llibres

Gènere, literatura infantil i juvenil i formació d'identitats. Consol Aguilar Ródenas

Irene Soler i Cremades • 139

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Discursos d'odi a l'aula: context i eines pedagògiques

Sergi Amat Giró

Si estàs llegint aquestes línies és probable que hi arribis preocupat o preocupada. Al teu voltant veus com els discursos que estigmatitzen els col·lectius més vulnerables (això que hem anomenat “discursos d’odi”) cada vegada estan més presents, les opcions polítiques que els inflen creixen elecció rere elecció i tu, des del teu racó laboral i/o personal, segurament lligat a l’àmbit educatiu, no saps ni per on començar. No pateixis, estem tots i totes més o menys igual.

És probable, també, que en aquestes línies hi busquis receptes màgiques o, si més no, efectives, però no hi pretenc dibuixar un mapa precís sobre com gestionar un fenomen complex i canviant, sí que espero que en surtis amb la brúixola apuntant en la bona direcció i amb alguna coordenada que et permeti marcar el camí.

Què entenem per extrema dreta?

L’extrema dreta és un fenomen d’època i com a tal, no podem circumscriure’l a un únic territori. Actualment, l’extrema dreta és global i és en l’àmbit global on hi hem de buscar les seves causes principals. Això no vol dir que cada extrema dreta nacional no tingui les seves pròpies causes i característiques, però hem de fugir d’explicacions simplistes que expliquin l’ascens de l’extrema dreta en un determinat territori només per causes “nacionals” o d’aquell territori determinat. D’igual forma cal allunyar-se de tractar d’entendre l’extrema dreta com un fenomen uniforme amb característiques iguals a tot arreu. L’extrema dreta és un moviment camaleònic, molt adaptable al context, capaç d’establir aliances internacionals sense necessitat de compartir tot l’ideari i capaç de copiar o cooptar estratègies i eines comunicatives de moviments molt allunyats ideològicament, si aquestes estratègies poden ser funcionals als seus propòsits. Un exemple és com l’extrema dreta global ha treballat les seves estratègies entorn del concepte “hegemonia cultural” de Gramsci.

Aquesta heterogeneïtat en dificulta l’anàlisi global i local i és una invitació a la superficialitat, convidant-nos a caure en la trampa de titllar de “feixista” qualsevol idea o col·lectiu proper a l’extrema dreta. Aquesta trampa s’ha estès darrerament a qualificar igualment “d’extrema dreta” qualsevol persona o col·lectiu que reproduïx algun dels seus marcs argumentals. Aquesta tendència a qualificar cada vegada més idees o grups de persones com a “feixistes” o “d’extrema dreta” és un escenari molt rentable, paradoxalment, per a la pròpia extrema dreta que veu com cada vegada es banalitza més el terme, perdent així la capacitat estigmatitzadora que hauria de tenir, sent cada vegada més difícil identificar què és i què no és extrema dreta.

Com dèiem, l’extrema dreta és un fenomen d’època amb elements constitutius tant locals com d’altres de més generals o globals. Quan parlem dels generals o globals ens centrarem en aquells països que estan a l’òrbi-

ta del que s'ha anomenat històricament “món occidental”. Aquests aspectes més generals són aquells que cada extrema dreta fa seus o no en funció de la funcionalitat política local, com deïem, són camaleons sense massa escrúpols per renunciar a idees pròpies si els són desfavorables o a adoptar-ne de l'adversari si els és funcional.

Fem-ne un petit llistat a mode d'aproximació introductòria, sense cap voluntat de ser un llistat excloent d'altres elements que puguin tenir certa importància ni sense aprofundir en cap d'ells, doncs l'anàlisi d'aquestes característiques s'escapa de l'objecte d'aquest article.

Aspectes “propis” de l'Estat espanyol:

- La manca de depuració de les estructures franquistes és la principal peculiaritat del context espanyol que ajuda l'extrema dreta i els discursos d'odi a guanyar terreny amb molta força. La normalització dels discursos d'arrel franquista (feixista) també passa a altres països, com a Itàlia amb la reivindicació i nostàlgia de la figura de Mussolini, però no és igual a tots els contextos que viuen un auge de l'extrema dreta. Tot i això, cal tenir present que en tots els contextos nacionals els discursos d'odi troben elements reaccionaris a les estructures de l'estat que els ajuden a prosperar. Cal tenir en compte, però, que en el cas espanyol no només són elements aïllats i que és la pròpia estructura de l'estat la que nodreix de quadres a la vegada que protegeix l'extrema dreta.
- La unitat territorial de l'estat i l'oposició als moviments sobiranistes de les nacions perifèriques del mateix també constitueixen un element d'identitat propi del context espanyol. És obvi que cap extrema dreta d'àmbit estatal reconeix els drets nacionals de les nacions sense estat, però en el cas de l'extrema dreta espanyola aquest element és constitutiu i estructural. No s'entendria en cap cas l'extrema dreta espanyola sense la reivindicació de la noció d'Espanya com a Estat-Nació uniformitzat i uniformitzador. Aquesta característica té una forta relació amb l'arrel franquista de l'extrema dreta espanyola que comentàvem al punt anterior.
- La influència del catolicisme, més concretament del ultracatolicisme d'organitzacions com “*Hazte oír*” que formen part del nucli impulsor de l'organització que avui dia lidera l'extrema dreta espanyola és una altra característica que podem considerar pròpia de l'Estat. Aquest punt, com l'anterior, no s'entendria sense la manca de depuració de les estructures franquistes i tot el llegat cultural que deixaren quatre dècades de dictadura nacional-catòlica, reblada amb la no secularització de l'estat espanyol, a diferència d'altres estat europeus, durant la transició. Com hem comentat als punts anteriors, l'extrema dreta espanyola no és l'única amb un component fortament marcat

per la religió catòlica, aquesta característica també la podem trobar a països com Polònia o Hongria.

Aspectes “globals”:

- La desigualtat socioeconòmica és un dels aspectes globals que hem de tenir en compte. Cada vegada menys persones acumulen més capital tant al planeta en general com als estat de l'òrbita occidental en particular. L'estat espanyol no és precisament una excepció d'això i la manca d'un horitzó de futur per àmplies capes de la societat alimenta l'odi del penúltim contra l'últim.
- La manca d'indústria i la pèrdua de pes del sector primari ha portat moltes economies a la terciarització, és a dir, que el sector serveis és completament hegemònic. Aquest fet ajuda, d'una banda, a la individualització dels treballadors i treballadores i la pèrdua d'espais de socialització política que abans podien ser els llocs de treball. D'altra banda aquestes economies que abans tenien una certa autonomia productiva tant agrícola com industrial actualment són fortament dependents del comerç. Aquest fet, lligat en el cas europeu a la pèrdua de control sobre la moneda (actualment centralitzada al Banc central Europeu) ha fet que creixi en àmplies capes de la societat una sensació, real, de pèrdua de sobirania o de control. Aquesta sensació va ser aprofitada i representada de forma paradigmàtica a la campanya dels defensors del Brexit amb el seu eslògan “*Let's take back control*” (Recuperem el control).
- Clarament lligat amb el punt anterior, la impotència i fracàs de la socialdemocràcia per plantejar una alternativa real, especialment en el camp econòmic i l'acceptació de la globalització per la majoria de forces polítiques ha deixat molt camp per córrer l'extrema dreta. Aquesta deserció de l'esquerra per plantejar horitzons fora de la globalització ha permès moltes forces d'extrema dreta ocupar aquest espai polític d'una certa impugnació del context econòmic global sense, però, impugnar en cap cas el estatus quo neoliberal.
- La immigració és un fenomen global creixent degut, principalment, a l'exploatació saqueig que el nord global executa sobre el sud global. A part d'aquest factor estructural cal sumar-hi les guerres com a factor conjuntural i l'emergència climàtica com a factor estructural i que cada vegada guanyarà més pes. En aquest context de fluxos migratoris globals de sud a nord l'extrema dreta ha trobat una qüestió central en el seu discurs. Aquest element, que esdevé central en pràcticament tots els discursos d'extrema dreta, és habitualment combinat amb l'antiislamisme i la seguretat. Aquest còctel (immigració/islam/seguretat) és la qüestió central que haurem de treballar habitualment als espais educatius, juntament amb l'antifeminisme.

- Com dèiem, en l'esfera cultural és on l'avenç de drets de les persones LGTBIQ+ o de les dones ha generat una reacció, especialment, en homes heterosexuats que han sentit amenaçada la seva identitat i s'han refugiat en discursos excloents. Aquesta reacció ha generat espais, virtuals, anomenat *manosphere*, xarxa informal d'espais a internet on es mouen idees antifeministes o, directament, misògines.
- La diferència camp/ciutat a l'estat espanyol no és tan evident avui dia electoralment, però en molts països es comença a veure com el vot anomenat progressista es concentra a les ciutats o zones urbanes mentre al món rural els discursos són més conservadors i hi ha feus importants de l'extrema dreta. En aquest eix cal tenir en compte la qüestió ecologista, vista en alguns casos des de zones rurals com una imposició externa (urbanita) que no té en compte la seva forma de vida.

Com treballem els discursos d'odi a l'aula?

Després de recórrer, de forma breu, les característiques més importants d'aquesta nova onada d'extrema dreta que viu el món en general i Europa en particular hem d'afrontar la part més difícil d'aquest article: com fem front, des de l'àmbit educatiu, a aquest auge de l'extrema dreta?

Comencem pel principi, treballar els discursos d'odi a l'aula no és una qüestió senzilla. Sembla que dir això no sigui dir res rellevant, però cal partir sempre d'aquesta base, ja que la major part de les vegades que treballem els discursos d'odi o la intolerància ens pot quedar la sensació de frustració, de no haver complert els objectius o d'estar predicant al desert. **L'educació en general és una carrera de fons** on els resultats, sobretot en persones adultes però també en joves, no es mostren a l'educador ni d'immediat ni, la majoria de vegades, de forma explícita. Si parlem d'educació en l'àmbit polític o social aquesta manca d'immediatesa encara és més significativa i cal plantejar qualsevol actuació sense aspiracions de veure'n necessàriament els resultats.

En aquest apartat he volgut apuntar alguns consells personals fruit de la meua experiència educativa. Aquests consells us poden ser vàlids en alguns contextos i no ser-ho en d'altres, no us els preneu com línies mestres que cal seguir tant sí com no. Algun d'ells us pot resultar "obvi" o no estrictament lligat exclusivament al treball en aquest àmbit i així és. Massa vegades quan parlem del treball en alguns àmbits, que podem anomenar, extracurriculars oblidem algunes pautes generals de qualsevol matèria.

Intenteu tenir en compte aquests consells i veure quins d'ells són imprescindibles en el vostre context (grup classe / context social) tenint en compte que, com ja he dit, amb d'altres podreu ser més flexibles.

1. Qui expressa discursos d'odi no és el protagonista.

Habitualment el treball sobre discursos d'odi a l'aula és reactiu, és a dir, que comencem a treballar perquè una persona o grups de persones fan algun comentari o tenen alguna actitud a classe o al centre educatiu que fa saltar les alarmes. També pot ser una situació de fora del centre, debat amb pes a la societat en general o particular del territori on us trobeu, que fa saltar les alarmes i ens genera la necessitat i la urgència de treballar-ho a l'aula. Aquí trobaríem un primer subconsell: anticipem les situacions, treballem abans de que el discurs es faci present de forma abrupta i, per últim, no passa res si deixem passar un temps entre els fets i la, necessària, reacció educativa.

És usual, també, que en el treball posterior les persones que han manifestat aquestes actituds siguin més protagonistes que la resta del grup, acabant, sovint, la dinàmica en un «debat» entre la persona que condueix l'activitat i aquestes persones que manifesten actituds intolerants. Aquestes persones, habitualment estan molt tancades en els seus arguments, viuen en bombolles comunicatives i/o és extremadament difícil treure'ls de la seva posició en una sessió o el que duri la dinàmica.

Aquest protagonisme, lògic en certa manera, que agafen les persones més polaritzades no ens pot fer perdre de vista que la dinàmica va dirigida sobretot a la resta del grup classe. Moltes vegades les persones que no mantenen actituds intolerants no es manifesten en un debat on una o diverses persones agafen un paper molt protagonista i vehement en defensa d'idees intolerants, esgrimint dades esbiaixades o directament falses que els pot haver arribat mitjançant algun canal que emet notícies falses o, molt habitual, mitjançant aplicacions de missatgeria tipus Whatsapp o xarxes socials.

Així, nosaltres podem prendre un paper de confrontació amb aquest grup de persones polaritzades o mirar de fer partícips més persones o, si més no, no perdre de vista que l'objectiu de l'activitat no és convèncer als que ja estan molt convençuts de certes idees, prejudicis, estereotips etc.

2. Dades: sí, però no només

Massa vegades, davant d'una dinàmica per treballar discursos d'odi, pensem que tot es soluciona amb dades. Imaginem que anem a treballar la qüestió de l'habitatge en la seva variant de l'ocupació. Nosaltres ens preparem totes les dades possibles sobre percentatge d'ocupacions i de desnonaments, per exemple. Però no passen ni cinc minuts per adonar-nos que amb les dades no en tenim suficient. Recordem la importància de les emocions, els estats d'ànims i dels relats mediàtics. Si una persona fa setmanes, mesos o, fins i tot, anys que rep inputs d'un determinat tema en un determinat sentit serà difícil que amb una dinàmica i unes quantes dades puguem donar-li la volta.

Pensar que un discurs d'odi vers un determinat col·lectiu està sustentat, únicament, en la ignorància de l'altre i que com a docents o educadors podem arribar i revelar la veritat a partir d'unes quantes dades és extremadament naïf i pot arribar a ser classista, tal com diuen la Jordina Arnau i la Alba Sidera al seu llibre "Guia pràctica contra l'extrema dreta":

"Una de les meves obsessions des de fa anys és recordar com n'és de fals el mite que feixisme se'l derrota llegint i viatjant, i el classisme que implica aquesta creença. Com si no hi hagués nazifeixistes d'allò més d'allò més cultes, com si Hitler o Mussolini no haguessin sigut uns grans lectors i no s'haguessin envoltat de tota una intel·lectualitat nazi i feixista. Però, sobretot, com si l'auge del feixisme fos culpa dels pobres ignorants que no han pogut invertir temps i diners en formar-se i viatjar, i no pas de poderosos amb molts recursos i instrucció, que són els qui mouen els fils de les estudia-des estratègies que hi ha darrere els moviments de la nova onada d'extrema dreta. O de qui els financen, els blanquegen, els legitimen"

Amb això no vull dir que no aportem dades a les nostres aules, al contrari. Cal sustentar totes les nostres actuacions en dades, però sense oblidar, d'una banda el paper de les emocions i de l'altre la importància del relat. Pensar que les persones que interioritzen els discursos d'odi ho fan simplement per desconeixement o perquè són enganyats permanentment és obviar que aquests discursos porten implícit un relat. Com hem dit anteriorment, no podem entendre l'auge de certs discursos sense entendre el canvi d'època cultural i econòmica viscuda les darreres dècades i la necessitat, de molts sectors, de trobar un relat que els faci partícips del present i, sobretot, d'una perspectiva de futur.

No tenim la responsabilitat, com a agents educatius, de construir un relat compartit a nivell nacional o estatal. Aquesta tasca correspon més a agents d'altres àmbits com el polític, el cultural o el sindical. Sí que podem construir o ajudar a construir, però, des del nostre centre educatiu, un relat compartit de barri, de poble o, encara que sigui, de centre o de grup classe. Construir un nosaltres compartit i divers, per limitat geogràficament que sigui, ajudarà a mobilitzar sentiments com l'empatia o la solidaritat i, en última instància, ajudarà a construir aquest relat més ampli geogràficament.

3. Una situació real viscuda val més que mil percentatges

Relacionat amb el punt anterior i amb el que vindrà després cal tenir present un fet molt lògic i evident, però que a vegades perdem de vista i és que les persones construïm les nostres visions del món sobretot a partir de la nostra realitat quotidiana. Continuant amb l'exemple de l'ocupació d'habitatges, si nosaltres volem treballar

aquest tema i una persona del grup classe té un pis ocupat per una màfia al seu bloc serà molt complicat que aconseguim fer una anàlisi de la situació deslligat d'aquesta realitat.

En aquesta línia mirar de treballar certes temàtiques quan hi ha un conflicte greu en un territori és sempre un mal escenari. El treball per enfortir les comunitats contra discursos d'odi cal fer-los, sempre que sigui possible, de forma preventiva i en moments on els nervis no estiguin a flor de pell.

En aquest sentit un altre exemple paradigmàtic és el de la seguretat. Tractar de treballar la sensació d'inseguretat en un barri o població després d'algun fet traumàtic amb una alta càrrega de violència o de reiteració de fets delictius és sempre el pitjor dels escenaris. A vegades val la pena fer una passa enrere, realitzar un treball de contenció de les emocions per, més endavant en el temps, planificar una actuació educativa per tal de treballar aquestes qüestions rellevants per una comunitat.

4. Escoltar abans de parlar

És molt probable, com us deia abans, que la majoria de les persones que esteu llegint aquest text ja tingueu aquest consell com a metodologia habitual als vostres grups. Tot i això, mai està de més recordar que sempre que afrontem qualsevol activitat que parla de la vida quotidiana de les persones que tinguem al grup cal fer primer una exploració de coneixements, relats compartits, prejudicis acceptats etc. Ens ajudarà molt abans d'encetar qualsevol dinàmica saber quins discursos ens trobarem.

D'altra banda, també ens servirà per saber quina és la realitat de les persones amb qui parlarem. Probablement no podrem fer la mateixa dinàmica si la fem a un barri de renda mitjana que si la fem en un barri de renda molt baixa, o en una població amb un 20% de població immigrada que en una amb un 7%. Especialment, quan treballem discursos d'odi caldrà anar amb molt de compte sabent a quin públic ens dirigim, quines situacions viuen i quins són els discursos hegemònics en el seu context social més proper. Aquesta informació habitualment ja la coneixerem si el grup classe forma part d'un centre on fa un cert temps que hi treballem però mai està de més plantejar-nos quin context socioeconòmic tenen les persones a qui ens dirigim.

5. Adaptem els continguts a la realitat

Ara no parlem, com el punt anterior, de fixar-nos en quina és la realitat quotidiana de les persones a qui ens volem dirigir, parlem de fixar-nos en quin és el seu nivell formatiu i en quin és el seu nivell en termes polítics i de coneixement de l'actualitat més enllà de la seva realitat veïnal i quotidiana.

Moltes vegades formació i coneixement de l'actualitat social i política van de braçet, però no sempre, i per això caldrà fer una prospecció de coneixement prèvia per tal de poder saber en quin punt ens trobem. Serà habitual trobar-se persones amb di-

ferents nivells formatius que viuen força “aïllades” de la realitat, més enllà de xarxes socials i informacions que reben per whatsapp.

Sobretot quan parlem de “polèmiques” que acostumen a sorgir en contextos i temps cada vegada més determinats, caldrà inicial sempre qualsevol dinàmica contextualitzant molt bé aquell fet o polèmica que fa que es tingui un debat a classe o es porti a terme una dinàmica. En resum, no donem per fet que tothom està al cas de tot.

Així caldrà adaptar els continguts a aquesta doble variable: nivell formatiu i nivell de coneixement de l'actualitat.

Relacionat amb això, caldrà tenir molt en compte les “bombolles comunicatives” i conèixer bé per quins canals (xarxes socials, ràdio, televisió?) s'informen les persones que tenim al grup classe, així com quin missatge reben per aquests canals. En aquest sentit, hem de fer un mínim acostament a aquests canals i missatges. Si parlem de públic adolescent, per exemple, és important saber quins canals de youtube consumeixen, quins missatges reben i quins són els codis comunicatius d'aquests “nous” mitjans cada vegada consumits per més gent.

6. No és vèncer, és convèncer

Aquest darrer consell va força lligat amb el primer. Hem d'afrontar qualsevol dinàmica o activitat deslligant-la, tot el possible, de la dinàmica de guanyadors i perdedors, de bons i dolents, que van lligades a aquestes dinàmiques de polarització.

Nosaltres estem treballant com educadors, no hem de perdre això mai de vista, i hem de tractar de treballar sense que ningú senti que l'espai del centre educatiu esdevé un espai hostil per a ell. No som jutges ni capellans i, per tant, hauríem d'evitar jutjar les persones que tenim davant. Això no vol dir que no “jutgem” les seves idees, però hem de deslligar persona, amb qui hem de treballar, de discurs, que hem de combatre. Cal tenir en compte que qui tenim davant rarament és un generador de discursos, normalment serà només un “repetidor” d'aquests discursos, que li hauran arribat per algun dels canals mencionats anteriorment.

Així mateix, hem de generar un espai a classe on les persones que vinguin puguin dir allò que pensen o allò que els hi arriba pels diferents canals. Si generem un clima on qualsevol comentari intolerant és tallat de soca-rel segurament aconseguirem que al nostre centre educatiu desaparegui aquesta realitat, però no aconseguirem que aquesta realitat desaparegui fora de l'aula i del dia a dia de les persones que tenim a classe, eliminant la nostra capacitat d'incidència educativa en aquesta realitat.

És un equilibri complex, però cal tenir sempre present que la nostra funció com educadores hauria de ser fer pensar les persones que tenim davant, no dir-los què han de pensar.

Assumim el risc d'equivocar-nos. Vull acabar l'article amb una reflexió final sobre la qüestió. És habitual que els educadors o educadores ens sentim, com deia l'ini-

ci de l'article, amb una barreja de preocupació i de no saber per on començar a treballar aquesta qüestió. No tinc l'autoestima prou alta com per pensar que amb aquest article t'hauré solucionat, a tu que has arribat fins aquí, aquesta doble sensació, si és que la tenies a l'inici de la lectura. Espero, això sí, que acabis la lectura amb més ganes d'afrontar el repte i amb algunes eines o guies que et permetin fer-ho amb més seguretat.

Vivim un escenari nou i canviant, dues paraules que no acostumen a lligar massa amb l'àmbit educatiu. Habitualment ens costa adaptar-nos a aquests tipus d'escenaris i afrontar-los sabent que no tenim respostes metodològiques màgiques per les situacions que ens entren darrerament, de forma abrupta, a l'aula. En aquest escenari cal assumir el risc d'equivocar-nos i no evitar tractar aquestes qüestions amb por de fer-ho. Cal afrontar les qüestions complexes a l'aula, cadascú en la mesura que pugui, dins de l'espai educatiu que li sembli més adient i de la forma que us sembli més indicada, però feu! Deixeu entrar els discursos d'odi a l'aula, treballeu-los, poseu context, genereu empatia respecte als col·lectius criminalitzats, parleu d'història, de política, de geografia, de filosofia, de religió!

El pitjor error en el context actual, segur, serà deixar de fer per por a equivocar-nos.

Referències bibliogràfiques

- ARNAU ROIG, J., SIDERA GALLART, A. (2022) *Guia pràctica contra l'extrema dreta Entendre i combatre els nous feixismes d'arreu del món*. Pagès Editors
- FRANK, T (2008). *¿Qué pasa con Kansas? Cómo los ultraconservadores conquistaron el corazón de Estados Unidos*. Acquarela
- MUDEDE, C. (2019) *Ultradreta. Decàleg per entendre d'on ve i on va l'onada que amenaça la democràcia*. Saldonar

Filmografia

- BIAMONTI, F. (Director) (2015) *Ravis* par Marine (Le Pen) [Documental]
- EASTWOOD, C. (Director). (2008). *Gran Torino* [Pel·lícula]
- HAYNES, T. (Director). (2019). *Brexit: The Uncivil War* [Pel·lícula]
- MORRIS, E. (Director). (2018) *American Dharma* [Documental]
- PRICE, A. (Director) (2010) *Borgen* [Sèrie]
- RUSSEL, T. (Director) (2019) *Years and Years* [Mini-Sèrie]
- SIMON, D. (Director) (2020) *La Conjura contra Amèrica*. [Mini-Sèrie]

INSTITUTO
Paulo Freire

Associació de Persones
Adultes Participants
CPFFPAFRANCESSBOSCHIMORATA

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,

(...)

Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricta,
camines decididament.

Cent d'Estellés
1924-2024